

BLAGAY'DA (BOSNA HERSEK) SARI SALTUK TÜRBESİ

THE TOMB OF YELLOW SALTUK IN BLAGAJ (BOSNIA – HERZEGOVINA)

ГРОБНИЦА САРЫ САЛТУКА В БЛАГАЕ (БОСНИЈА-ГЕРЦОГОВИНА)

Prof. Dr. Tacida HAFIZ*

Öz

Sarı Saltuk'un Balkanlarda özel bir yeri vardır. Romanya, Bulgaristan, Makedonya, Kosova ve Arnavutluk'ta epeyce türbeleri bulunmaktadır. Bu zat ile ilgili olarak, hakkında bazı söylentiler halklar arasında halen yaşamaktadır.

Bosna-Hersek'te, Mostar şehrine 10 km uzaklıktaki Blagay'daki Buna nehrinin çıktığı kaynağın hemen yanı başında bir tekke bulunmaktadır. Bu tekke erken Türk dönemine ait bir kültürel yapıdır. Tekkenin içinde Sarı Saltuk'a ait olduğu ileri sürülen bir mezar da bulunmaktadır.

Dağ kayalarının altından çıkan ve kaynayan Buna nehrinin suları yaklaşık 500 metre sonra Neretva nehriyle birleşir. Bu nehir de Adriatik denizine dökülür. Tekkenin Bektaşî dervişleri tarafından inşa edildiği bilinmektedir. Bu yapı, daha sonraları Halvetîler, Kadirîler tarafından kullanılmıştır. Şimdilerde bu tekke Nakşibendîler tarafından kullanılmaktadır. Tekkenin 1520 yılında inşa edildiği sanılmaktadır. Günümüze kadar birkaç defa onarılmıştır.

Bu yazıda, Blagay'da bulunan Sarı Saltuk'un mezarının olduğu kabul edilen bu Bektaşî tekkesi anlatılmaktadır. Tekkenin tarihi geçmişi ile tekke etrafında oluşan efsane ve anlatılardan da söz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bosna-Hersek, Blagay şehri, Buna nehri, Sarı Saltuk, Bektaşî tekkesi.

Abstract

Sari/Yellow Saltuk has a special place in the Balkans. There are a lot of tombs in Romania, Bulgaria, Macedonia, Kosovo and Albania. Still some rumors about this person continues between people.

* Priştina Üniversitesi em. Öğretim Üyesi. Prizren/KOSOVA

In Bosnia-Herzegovina, in Blagaj which is far from Mostar about 10 km, right side of the resources out of the Buna river, there is a lodge. This lodge is a cultural artifact of the early Turkish period. In lodge, it has also put forward a tomb that belonged to Sari/Yellow Saltuk.

The waters of the Buna river, which come from the mountain, after 500 metres meets Neretva river. The river is poured into the Adriatic sea. It is known that this lodge has been built by the Bektashi dervishes. Later, this structure was used by Halvetîs and Kadirîs. This lodge is now used by the Naqshbandis. The lodge is believed to have been built in 1520. It has been repaired a number of times until today.

In this writing, this Bektashi lodge is described which is considered to be the tomb of the Sari/Yellow Saltuk in Blagaj. The myth and narrative revolves around the history of the lodge are also mentioned.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, Blagaj city, Buna river, Sari/Yellow Saltuk, Bektashi lodge.

Bilindiği gibi dünya tarihinde ad yapmış Sarı Saltık'ın Balkanlarda özel bir yeri vardır. Bu nedenle Romanya, Bulgaristan, Makedonya, Kosova ve Arnavutluk'ta bir veya birkaç türbesi bulunmaktadır ve bu zat hakkında kimi söylentiler de halklar arasında yaşamaktadır. Daha geçlerde bu sözkonusu olan Sarı Saltık'ın etkisi Bosna Hersek'e de ulaştırılarak Mostar şehrine 10 km yakın olan Balagay'daki Buna nehrinin kaynağının hemen yanbaşımda erken Türk dönemine ait kültürel anıtlardan en önemlisini temsil eden ad yapmış bir tekkede de bulunmaktadır. Dervişlerin o dönemlerde olduğu gibi, günümüzde de, kendilerine özgü ayinlerini yerine getirdikleri bu yerde Sarı Saltık'ın yattığı öne sürülen bir mezar da bulunmaktadır.

Blagay'daki bu tekke, nehrin başlangıç kaynağı bilinmeyen dağdan tertemiz ve soğuk su olarak kaynayan ve otuz kırk metre sonra Neretva nehriyle birleşerek Adriatik denizine akın yapan, dağ kayalarının altından kaynayan Buna nehrinin bir köşesinde bulunmaktadır. Bektaşî tarikatine mensup olan dervişler tarafından inşa edildiği bilinen bu tekke, oldukça ilginç, güzel ve korunmuş bir mişmari olarak bilinmektedir. Bir zaman sonra bu tekke Halvetiler, ondan sonra da Kadirilerin tekkesi olarak kullanılmıştır. Görüldüğü gibi bu tekke günümüze kadar Bektaşîlerden başka daha iki tarikatın etkinliklerinde bulunmuştur. Fakat günümüzde bu tekke Nakşibendiler tarafından idare edilerek Nakşibendi tekkesi olarak çalışmaktadır.

Buna ırmağı kaynağının hemen yanbaşımda bulunan bu tekke, Hersek'in 1456 yılında Türk idaresine girmesinden hemen sonra, yani 1520 yılında inşa edilmiştir. Türk yönetiminin ilk yıllarında, Türk fetihleri esnasında, kabul edilmiş ve yürürlüğe koyulmuş bir ideolojik doktrin Bektaşîlik oluşturmaktaydı. Bu Bektaşî tekkesi, özellikle akıncı ve yeniçeriler arasında büyük bir ilgi görmüştür.

Blagay'daki bu tekke, tarih boyunca, burada sadece Bektaşiliğin yayılması ve Bektaşî ayinlerinin yapılması için değil, aynı zamanda bir misyon ve bir askeri merkezi görevini görmesi için de düşünüldü kurulmuştu. Türkler, Balkanlara gelip buraları işgal etmeleri döneminden günümüze kadar kendi hoşgörülükleriyle tanınmış olan Bektaşilerin, dini görüşlerindeki bilgi, genişlik ve esneklikleri nedeniyle, bu yöredeki yerli Müslüman, Ortodoks ve Katolik halkı, Bosna-Hersek'teki Bogomiller de dahil olmak üzere, kendi dini çevrelerine çekebilecekleri düşünülmüşlerdir ve bu nedenle günümüze kadar tekke olduğu şekilde korunabilmiştir.

Blagay'daki Tekke'de türbenin dış üst duvarında kılıç ve topuz relyefi yapılmış görülmektedir. Bu kabartma, ruhaniliğin askeri gayesiyle bütünleştirilmiş bir durumdur. Bununla bu dini objenin, tekke dışında bir askeri objesi olarak da belirtilmeye çalışılmıştır.

Bu yüzden şimdilik tarikat geleneklerine uygun olarak türbede, yukarıda sözü geçen Sarı Saltık'ın türbesi yanbaşında öğrencisi Açık Baş'ın da gömülü olduğu bulunmaktadır. Tüm Balkanlarda Sarı Saltık hakkında söylenen efsaneler gibi, bu ermişin de türbesi ile ilgili birçok söylenti aynı şekilde söylenmektedir. Bilindiği gibi bu türbede Sarı Saltık'ın gerçekten bu türbe da Balkanlarda yaşayan bir sürü söylentilerde olduğu gibi onun asıl naşının Romanya'da Baba Dağ'daki türbede bulunmaktadır. Söylentiler sayesinde Sarı Saltık'ın Baba Dağ'daki türbesi dışında Arnavutluk'a Makedonya'da, Kosova'da ve diğer bazı kent ve köylerdeki türbeler gibi aynı şekilde Bosna Hersek'teki Blagay'da da bu türbenin yaratıldığı bir gerçektir.

Blagay'daki Sarı Saltık Türbesi'nin geçmişi ve inşa edilmesiyle ilgili olarak birçok efsane vardır. Bir efsaneye göre, çok eski zamanda, Blagay'daki Buna ırmağının kaynaklığı mağarada bir ejderha yaşıyormuş. Bura halkı her yıl kendisine bir genç kızı kurban olarak vermek zorunda kalıyorlarmış. Böylece bir yıl da Hersekli Styepan'ın, çok güzel olan Miliça kızının kurban olarak ejderhaya verilmesine sıra gelmiş. O zamanlarda Hersek'te hükümdar Kral Styepan idi. O zamanki Herse hükümdarlığının duvarlarının şehir etrafında bazı duvarları kayaları bugün bile kaynağın üzerinde görülmektedir. Burada şehiri bağlayan bir yeraltı geçit tuneli uzanmakta idi. İşte, Styuepan'ın güzel kızı Miliça buraya yerleştirilir. O sıralarda: Suriye'den Blagay'a Sarı Saltık adında çok dindar bir ermiş gelmiş. Hersekli'nin güzel kızını görür görmez, ona o kadar aşık olur ki, o ateşli aşkın verdiği insanüstü güçle, güzel Miliça'yı o korkunç canavardan kurtarmayı başarır. Korkunç canavar var gücüyle kendisini savunurken, kuvvetli kuyruğuyla mağara duvarlarındaki kayaları parçalar. Ama sonunda yiğit dervişin kılıç darbeleri altında can vermektan kendini kurtaramaz. Hersekli, dervişe şükran borcunu ödemek için kızını ona verir. Ve korkunç canavarı yendiği yerde, ona bir tekke de inşa ettirir. Derviş, ölümüne kadar tekkede Miliça'yla birlikte yaşar. Ölümünden sonra halk tarih boyunca ona bir ermiş gözüyle bakmış, saygı göstermişlerdir.

Bir başka, Blagay'da anlatılan diğer bir efsaneye göre ise, Blagay çarşısında, beyaz sakallı, beyaz bir at üzerinde, yeşil sarmal sarığı olan bir yaşlı geçmekteydi.

Kaynağa doğru yol alırken, kayboldu. İnsanlar akşam namazını kılmışlardı, yaşlı ise hala görünürlerde değildi.

Velagiç Beyi'nin misafirhanesine geleceğini ümit ediyorlardı. İster istemez geriye dönmek mecburiyetindeydi. Çünkü kaynaktan öte gidilecek yol ve yer yoktu.

Buna ırmağını da karşıdan karşıya geçemezdi. Çünkü sular taşmıştı. Beri tarafı da çok yokuş, engebeli olduğundan atla katıyyen aşamazdı. Onu aradılar, ama tüm gayretleri boşunaydı. O zaman onun bir ermiş olduğuna ve ortalıktan yittiğine kanaat getirdiler. İyi bir insan olduğu, Buna ırmağının kaynağında da ortadan yittiği için, ona işte burada bir türbe inşa etmeyi kararlaştırdılar. Yanına da bir tekke yaptılar.

Blagay Tekkesi'ndeki ikinci, gömüt, Açık Baş'a ait olup, burası daha az ziyaret edilir. Hikayesi daha az ve küçüktür. Bu konuda Sarı Saltuk'un "Benden sonra Buna ırmağı, benim bir benzerimi su yüzüne atacaktır. Bu kişi açık başlı olacaktır..." dediği anlatılır. Buna'nın da işte Açık Baş'ı su yüzüne attığı söylenir.

1454 yılına ait, Hersekli Stepan'ın çiftliğine ilişkin bir belgede, Blagay'ın yanı sıra burada çok ziyaret edilen, saygı gösterilen bir mağaranın bulunduğu belirtilir. Tekkenin üzendeki, hisarlar içinde bulunan şehrin efendisi Bogomil olduğu için, Ortodoks hristiyanlar ise kendi kutsal mabetlerini dere kaynakları yanında yapmaktan çekindikleri için, burasının bir Bogomil mabedi olduğu anlaşılabilir.

Buna göre Blagay Tekkesi, kendi bütünlüğüyle, Bogomil ile İslam'ın bir karışımını, bu simbiozun güzel bir örneğini teşkil etmektedir. Böyle örnekler ise Hersegovina'da çoktur. Türklerin buralara gelmesinden sonra İslâm dinini kabul eden Bogomil halkı, Bogomil mabedinin bulunduğu o aynı yerde, bundan sonra İslâm dini ayinlerini sürdürmüş, yaşatmıştır.

Buna İrmağı kaynağı yanbaşında Bogomil dini ayinlerinden sonra, burada tekkenin inşa edilmesiyle Bektaşilik dönemi başlamıştır. Tekkenin Halveti tarikatına geçtiği XVII. yüzyıl ortalarından, üçüncü dönem başlamaktadır. Bu dönemde Tekkeyi, Mostar müftüsü Şeyh Ahmed Milaviç Efendi onarmıştır. Milaviç Efendi bir yazar olarak da tanınmıştır. Ve bundan sonra, yani XIX. yüzyıldan 1925 yılına kadar Tekke Kadiri tarikatına mensup dervişlerin eline geçmiştir.

Tekkede ruhani liderler, aralarında, çok tanınmış şair ve yazarların bulunduğu alimler toplanmaktaydı. XVII. yüzyılın ünlü seyyahı Evliya Çelebi dahi yazılarında, söz konusu Tekke odaları ve balkonunda zamanın ünlü şair ve alimlerinin oturup sohbet edip bilimsel tartışmalar yaptıklarını anlatmaktadır.



Blagay'da "Buna" nehrinin kaynağında inşa edilen Tekke



Takkede Sarı Saltık türbesinin bulunduğu giriş kapısı



Sarı Saltık ve Açık Baş 'ın yanyana mezarları